

KAZAK TÜRKLERİNDE (JAMBIL YÖRESİ) DOĞUM ÂDETLERİ

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Rauşan MUKHTARKHANOVA

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı

rau_12@mail.ru

ORCID: 0000-0002-0802-0474

Gönderim Tarihi: 02.05.2020 Kabul Tarihi: 28.05.2020

Alıntı: MUKHTARKHANOVA, R. (2020). Kazak Türklerinde (Jambıl Yöresi) Doğum Âdetleri. *AHBV Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 2(1),88-93.

ÖZ: İnsan dünya kapısını açar açmaz onu önünde kapılar ve yollar beklemektedir. Bu kapılar ve yollar birkaç önemli noktadan oluşmaktadır. Bu önemli noktalar ve dönemler insan hayatındaki geçiş dönemlerini meydana getirmektedir. Geçiş döneminin ilk sırasındaki doğum her millette önemlidir. Bebek sahibi olmak tüm insanoğlu için hassas konudur. Kazak Türkleri de çocuk sever bir toplumdur. Bir bebeğin dünya kapısını açması onlara her zaman mutluluk getirmektedir. Doğum en önemli olay olarak sayılmaktadır. Kazak toplumu yeni doğan bebek "Arkamda duacı olarak kalacak, benim soyumu devam ettirecek" diyerek neslin devamına ve bebeğin dünyaya gelmesine önem vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kazak Türkleri, doğum, âdet, kültür

Birth Tradition in Kazakhs (Zhambyl Region)

ABSTRACT: As soon as the world door is opened, new different doors and roads await. These platforms and roads consist of several important points. These important points and periods constitute the transition periods in human life. The birth in the first row of the transition period is very important in every nation. Having a baby is a sensitive issue for all human beings. Kazakhs are also a child-loving society. A baby's opening the world door always brings them happiness. Birth is considered as the most important event. In the Kazakh society, to the newborn baby is given great importance to the continuation of the generation by saying "My son who will remain behind me, my lineage will continue".

Keywords: Kazakhs, birth, customs, culture

Giriş

Kültür; bir toplumun veyahut bir ülkenin nüfüs cüzdanı gibidir. Zira her toplumu farklılaştıran kendine has kültür ve yaşam tarzı vardır. Asırlar boyunca kuşaktan kuşağa aktarılagelen birtakım örf, âdet ve gelenekler bir toplumun temel değerleridir.

Her halkın, her toplumun, her ülkenin kendi kaide ve geleneklerine göre yapılan uygulamanın aşamaları yer almaktadır. Doğum, insanın hayat kapısını açmasıdır. Sedat Veyis Örnek'e göre doğum, hemen her zaman mutlu bir olaydır. Herhangi bir insan için, bir toplum için doğum önemli, heyecanlı ve mutlu bir olaydır. Dünyaya gelen her çocuk, sadece anne babasını değil, aynı zamanda akrabalarını, komşularını, soyunu ve sopunu da sevindirmiştir. Çünkü her doğum ailenin, akrabaların, soyun ve sopun sayısını artırmaktadır. Doğumun artışı gücün, dayanışmanın artması demektir. Özellikle küçük topluluklarda ve etnik gruplarda aileler, nüfuslarının çokluğu oranında kendilerini güçlü ve dayanıklı hissetmektedirler.

Kazakistan'da özellikle Jambıl yöresinde geçiş döneminin ilk aşamasında yer alan doğum ile ilgili yaşanan âdet, inanış ve uygulamalarla o yörenin kültür parçası biçimlenmektedir. Yani doğum âdetlerinin uygulanması ve doğumla ilgili inanışlara doğum öncesi, doğum esnası ve doğum sonrası olarak baktığımızda aşerme, hamilelik, ad koyma, şildehana, göbekağı kesme, kırklama, beşiğe salma, tusav kesme gibi uygulamalar görülmektedir.

Doğum Öncesi

Dede Korkut hikâyelerinde bebeğin bir ortam için, bir millet için ne kadar önemli olduğu görülmektedir. Yani tüm millet için bebeğin dünya kapısını açması çok önemli bir olaydır. Hem soyu büyütür, hem o ülkenin geleceğini sağlar, hem de statüsünü etkiler. Kazak toplumunda da bir bebek dünya kapısını açtığı anda sadece o bebeğin ailesi değil tüm köy, akraba ve eş-dost sevinerek sırayla "balanızdın bavu berik bolsın" (bebeğiniz uzun ömürlü olsun) diyerek kutlamaya başlarlar. Bu bir insanlık vazifesidir.

Kısırlığı giderme

Eski zamanlarda Türk halklarında çocuğu olmayanlara hoş bakılmazdı. Bundan dolayı birçok ritüeller ve inanışlara dayanarak törenler yapılırdı. Yani kısırlığı gidermek için törenler yapılırdı. Hatta Dede Korkut hikâyelerinde çocuğu olmayanlarla ilgili çeşitli örnekler bulunmaktadır.

Dede Korkut hikâyelerinde çocuk sahibi olmak için önce Tanrı'nın rızasını kazanmak gerektiğinden söz edilmiştir. Tanrı'nın rızasını kazanmak için açları doyurur, çıplakları giydirir ve ağzı kutlu kişilerin alkışını/duasını dilerlerdi (Artun, 2005: 135). "Oğlu olanı ak otağa, kızı olanı kızıl otağa kondurun, oğlu kızı olmayana Allah Taalâ beddua etmiştir, biz de beddua ederiz, belli bilsin demiş idi (Ergin, 1994: 20)." Günümüzde kısır kadınlar kısırlığı gidermek için ilk önce tıbbi yolu değerlendirmektedir. Kimileri bunun için halk hekimliğini uygulamaktadırlar. Zira kısırlığı gidermek için çeşitli yollar ve çözümleri olduğuna inanmaktadırlar. Kimileri ise inanışlara başvurumaktadırlar. Kazak toplumundaki bebek sahibi olamayanlar da bazı inanış ve ritüellere göre törenler yaparlar. Dede Korkut hikâyesinde söz edildiği gibi bazı zamanlar kurban kesilir, bazı zamanlar kutsal yerlere gidilir. Fakat bu yöreden yöreye ve insandan insana göre değişmektedir. Örneğin, Jambıl yöresinde hamile kalamayan kadınlar kutsal yerlere, yani: yatırlara, türbelere, ziyaretlere gidip orada gecelerler. Özellikle Kazakistan'ın güney tarafında bulunan Hoca Ahmet Yesevi türbesine gidilir ve dua edilir. Kutsal yere iyi niyetle gitmenin ve dua etmenin uğur getireceğine inanılmaktadır. Üstelik çoluk çocuklu olan kadının bir eşyasını almak veyahut çocuklarının kıyafetini, çorabını almak inanışı da vardır. Halk inanışına dayanarak bunları yaptıktan sonra kadın hamile kalabileceğine inanmaktadır (K. K 3).

Hamilelik

Bir kadının hayatındaki hassas dönemlerden biri olarak sayılmaktadır. O yüzden Kazak toplumu her zaman hamile kadınlara çok ince davranmaktadır. Hamilelik haberini almak, insanları çok mutlu eder. Evlilik kapısına giren bir aile tabii ki de ilk olarak çocuklarının olmasını ister. Eski zamanlarda gelinler hamile olunca yengelerine söylerler ve yengeler kaynanasına giderek "süyiñşi"² isterlermiş. Güzel haberi duyan gelinin kaynanası "süyiñşi" olarak hediye vermiş. Kız olsun diye hediye olarak da bileklik, yüzük gibi nesnelere, erkek olsun diye ise başka da nesnelere verilmekteymiş (K. K 1).

Jeriktik

Kazak toplumunda kadının hamilelik döneminde aşerme aşamasına "jeriktik" denilmektedir. "Jeriktik" döneminde hamile kadının canı vakitli vakitsiz yiyecek şeyler ister. Kadın, halk deyişleriyle aşerme aşamasına gelince bazı şeyleri yapmaktan, özellikle belirli yiyecekleri yemekten kaçınır ya da tersine belirli yiyecekleri yemeye özen gösterir. Aşerme, hamilelik döneminin belirli bir zamanında ortaya çıkmaktadır ve kadını belirli bir yiyeceklere canının çekmesi, onları tatmaktan kendini alamamasıdır. Bu dönemde hamile kadının istediği her şey verilmeye çalışılır (Artun, 2005: 141).

Kazak halkı için gelinin hamilelik zamanındaki "jeriktik" dönemi en hassas dönemlerindedir. Bazı kadınlar bu dönemde çok zorlanmaktadır. Çünkü gelin kendi yaptığı yemeği kendisi yiyememektedir. Her zaman canı farklı yiyecek ister. O yüzden kadının komşuları ve epleri tarafından bu dönemde kendisine oldukça fazla destek verilir. Onlar aşerme dönemini geçiren geline çeşit çeşit yemekler getirerek desteklerini esirgemezler. Getirilen yemeklerin tadına bakarak gelinin "jeriktik"i azalır. İlk bebeğe hamile olan kadın özellikle zorlanır ve genelde aşerme dönemini zor geçirir. Kadın neye aşerdiğini, canının ne istediğini anlayamaz ve böyle durumlarda kaynanasıyla akrabalarından yaşça büyük kadınlar yardıma gelirler. Gelinin kaynanası çevresinde bulunduğu komşu kadınları, arkadaşlarını, eplerini davet eder. Kazak toplumunda "kursak şaşuv" geleneği vardır. Uzun zaman hamile kalamayan veya bir ocağın soyunu devam ettirmek isteyen gelin hamile olduğu zaman bu gelenek gerçekleştirilmektedir. Bu gelenek kaynana tarafından yapılır. Sofra kurulur, yemekler pişirilir, komşular, akrabalar ve epler davet edilir. Bu davet "Benim gelinim hamile" diyerek bir nevi kutlama niyetiyle yapılır. Kazak toplumunda bu dönemde zorlanan, hep midesi bulan ve aşermesi bastıramayan kadına "it jerik" denilmektedir. Aşermesi bastırılamayan, aşerme dönemini iyi geçirmeyen kadın doğurduğu bebeği etkiler. Böyle durumlarda bebek hep ağlar, büyüncü ağızından suyu akar ve çok şeyden memnun olmaz. Bu belirtiler annesinin aşerme dönemini iyi geçirmedikinin belirtisi olarak sayılmaktadır. Eskiden günümüze kadar devam eden "jeriktik" döneminde hamile kadına canının istediği yiyeceği bulmak, nesile özen göstermek demektir (K. K4). "Kursak şaşuv" geleneğinin bir diğer anlamı ise genç geline büyükler tarafından nasihat verilmesidir. Sofra başı muhabbetinde neyin nasıl yapılması gerektiği konusunda özen göstererek nasihat edilmektedir (K. K5).

Doğum Esnası

Göbekbağı kesmek (Kindik Kesüv)

Bebek doğduktan sonra hemen yapılacak olan şey göbekbağı kesmedir. Bu olaya Kazak Türkçesi'nde "kindik kesüv" denilmektedir. "Kazak Türklerinde bebeğin göbekbağı ahlaklı, saygılı büyük birisi tarafından kesilmektedir. Bu görevi seçkin birisinin yapmasına dikkat edilir. Olumsuz özellikleri olan veya hasta birisine bu görev verilmez (Erqaliev ve Şakuzadavlı, 2000: 97)." Çünkü Kazak halkı bu tür şeylere çok önem vermektedir. O yüzden bebek göbekbağını kesmek için örnekli, ahlaklı, dürüst ve insafli insana görev verilir. Görev yapıldıktan sonra göbekbağı kesildiği yere koyun kuyruk yağı sürülür ve temiz gazlı bezle sarılır. Koyun kuyruk yağı Kazaklarda çok meşhur ve çok kullanışlıdır. Bu, bebeği çeşitli soğuk algınlıklarından korur ve gazlı bezin göbekbağına yapışmasına engel olur. Koyun kuyruk yağının faydası çoktur diye çok kullanılmaktadır. Koyun kesildiği zaman kuyruk yağı küçük olarak doğranır ve ateşte eritilir. Eritildikten sonra yağ süzülerek alınır ve her soğuk algınlığında kullanılır. Bu, yeni doğan bebekler için de sık sık kullanılan bir halk tebabetidir (K. K 3)."

Doğum Sonrası

Bebek bekçiliği (Şildehana)

Bebek, hayatın devamı, anne babanın sevincidir. Bebek, gelecektir. O yüzden bebeğin dünya kapısını açması aile için büyük bir mutluluktur. Kazak toplumunda "Çocuklu ev, pazar gibidir" diye güzel bir atasözü vardır. Bu tür atasözleri boşuna söylenmemiştir. Bebek doğduktan sonra ilk önce o evin nine-dedesine, yakınlarına, akrabalarına haber verilir. Bu haberi duyuranlar duyanlardan "süyiñşi" ister. "Şüyiñşi", Kazak toplumunda güzel ve sevinçli haber duyurulduğunda istenen müjdedir. Kazak halkı genelde bebek dünyaya geldiğinde, gelin aldıklarında veyahut herhangi bir iyi haber olduğu zaman "süyiñşi" istemektedirler. "Süyiñşi, süyiñşi!" diye yeni haberi duyurmak isteyen şahıs söyler, haberi duyuran üzere olan insan ise evden istediğini al der veya o insanın razı olacağı kadar bir hediye verir. Böylece bir bebek dünyaya geldikten sonra o evin akraba, komşu, tanıdıkları birbirinden "süyiñşi" isteyerek haberi birbirine iletirler (Nurgaliyev, 1990: 506).

"Şildehana" yeni doğan bebek ile anne için yapılan düğün veya eğlencedir. "Şildehana küzetüw" için aslında bebeği doğuran annenin yakındaki tüm akrabaları ile komşuları, eş-dostları ve köydeki insanlar gelmektedir. Bu tören çok eskiden doğum yaptığı gün yapıldıysa da günümüzde hastaneden çıkıldığı gün yapılır. "Şildehana" genelde bir hafta, hatta 40 güne kadar devam ettirilir. Eskiden böyle tören olarak devam edilirken günümüzde "şildehana toy" şeklinde yapılmaktadır. Bu tür geleneğin uygulanmasının faydaları ve inançları vardır. Genç anne ile bebeğin cin, peri ve şeytanlardan korunması inancıyla gerçekleştirilen bir âdettir. Toplanan akrabalar ve misafirler eğlenmeye çalışırlar, yeni doğum yapan anne uyursa bebeğe kötü ruhların musallat olacağı inanılır, dolayısıyla yemek ziyafeti yaparlar, yeni doğan bebeği korumak için, bebeğe gelen kötü ruhları korkutmak için şarkılar söylerler, eğlenerek zaman geçirirler (Nüsipokasılı, 2014: 4).

Kazak toplumunda bebek dünya kapısını açtığı anda "şildehana" yapılır. Bebek dünyaya geldikten sonra annesi çok hassas olmakta ve onların etrafında cin ve perilerin dolandığına inanılmaktadır. O yüzden sadece kadınlar toplanıp bekçiliğe gelmektedir, üstelik bu dönemde bebeği "şilde" suyuyla yıkamaktadırlar. Bu "şilde suyu" nun bebeğin her yerine dokunması gerekir, ayrıca bu suya tuz katılmalıdır. Böylece bebek biraz büyüdüktan sonra cildi kızarmadan, daha sağlam şekilde gelişmesi için yıkanılırdı. Bu "şilde suyu"nu bebeğin ilk yıkanılan suyu diye ayırırlar. Sonradan bebeğin cildinde kızarma veyahut başka bir aksamalar olduğunda bu su ile yıkanması sağlanır. Bazen de bu su vücudun o bölgesine sürülür. Günümüzde bebeğin göbeği kesildikten sonra hastanede bebeğe iğne yapılır ve üç gün sonra bu yıkama törenleri gerçekleştirilir (K. K2).

Bugün "Şildehana" düğün/toy olarak, kutlanmaktadır. Kazak toplumunda her beş ailenin hemen hemen hepsi şildehanayı düğün olarak kutlamaktadır. Bu evde, büyük birileri veya yaşlı birileri bulunuyorsa şölende geleneklerin hepsi uygulanır, fakat bazı aileler sadece sembolik olarak yapabilirler. Bu şölen, bebeğin dünyaya gelişine sevinildiğini göstermek ve bu sevinici diğerleriyle paylaşmak amacıyla yapılır (K. K2)

Ad vermek (At Koyu)

Kazak toplumunda da yeni doğan bebeğe ad vermek önemli ve heyecanlı anlardan biridir. Bu geleneği uygulamak için en saygın ve büyük birisini davet ederek, bebek de o kişi gibi olsun ve onun “bata”sını (büyükler tarafından söylenen iyi dilekler) yani iyi dileklerini/duasını alsın diye bu görev verilmektedir. Genelde Kazak ailelerinde ad koyma görevini bebeğin dedesi veyahut ninesine yani büyük birilerine verirler. Son zamanlarda Kazak ailelerinde birinci bebeğin adını o evin büyüğü koymaktadır, ikinci bebeğe ad koyma görevi annesi tarafından akrabalara verilir.

Sedat Veyis Örnek’in dediği gibi, adın taşıdığı, karşıladığı ya da içerdiği anlamın çocuğun karakterini, kişiliğini geleceğini, toplum içindeki yerini ve başarısını damgalayacak, biçimlendirecek simgesel bir öz taşımasına özen gösterirler (2000: 148). Kazak toplumunda yazar, sanatçı, devlet adamı ya da başka da örnekli birilerinin isimleri çok yaygın. Bebek biraz büyüdükten sonra ismini alan ünlü insanlarla buluşmak isterler. Bu şahıslara benzesin diye onları bularak bebeğin “awzına tükürtü” (ağzına tükürtmek) geleneğini uygulamaktadırlar. Bu, bir inanış olarak da kabul edilir. Zira her anne-baba kendi bebeğinin iyi ve başarılı olmasını ister. Kazak toplumunda bebeğe nasıl bir isim verilirse onun gelecekteki kaderi öyle olacak diye inanılır. Bilhassa bu inanış eski zamanlarda çok yaygındı. İsimler inanışlara göre birkaç niyetle verilir. Kazak toplumu tarafından bebeğe isim verme konusuna çok önem gösterilir.

Geleneğimizle kaynaşan inanışların etkisinden dolayı farklı farklı isimler yer almaktadır. O yüzden daha da net aşağıdaki gibi gruplara ayırabiliriz:

- Çocukları uzun zaman olmayan, hep çocuk dileyen aileler tarafından bebeklere şükür ederek isim verilir; mesela: Tilewkabil (dileği gerçekleştiren), Allabergen (Allahın verdiği), Kundaybergen (Hüda'nın verdiği), Tanirbergen vb.
- Eğer bir ailede sürekli kız çocuğu olursa bir sonraki çocuğun erkek olması için sonraki doğan yeni kız çocuğuna “ul” (oğul) ile başlayarak isim koyulur. Mesela: Ultuwgan (oğul doğan), Ulmenken (Oğul muymuş), Ulbosın (Oğul olsun), Ultuwar (oğul doğar), Uljan (oğul can).
- Bebeğin hangi ayda doğduğuna bağlı olarak, dini olarak mübarek görülen gün ve ayların isimleri ad verme konusuna yansımaktadır. Örneğin, Orazay, Kurbanay, Kadir veyahut Muhammed, Jamal, Omar vb. Üstelik, Nevruzda doğduysa, Nawrızbay, Nawrızkül; “Oraza” yani ramazan ayında doğduysa, Oraz, Ramazan, Orazalı; Ramazan ve Kurban Bayramında doğduysa, Aytbay, Aytkül gibi isimler verilirdi.
- Eğer yeni doğan bebeğin vücudunda doğum izleri olursa o zaman şöyle isimler verilir: Kaldıbay (benli zengin), Mendigül (benli çiçek), Mensulu (benli güzel) vb.
- Üstelik Kazak toplumunda inançla ilgili de isimler yer almaktadır: İrimkul (inanış çiçek), İrimbala (inanış çocuk), İrimjan (inanış can) vb.

Lohusa anne bakımı (Kalja Berüw)

“Kalja”, bebek doğuran anne için hayvan kesip, annenin kesilen hayvanın etiyle beslenmesidir. Eski âdetlere göre bebek dünyaya göz açtığı gün akrabaları toplanır, “kalja” kesilirmiş (Abaikızı, 2013: 3).

Hamile olan kadının sağ salım doğum yapıp tekrar kendine gelmesi, iyileşmesi, kaybettiği enerjiyi kazanması için “kalja” kesilir. “Lohusa döneminde anneye iyi bakılmalıdır. Bunun için de koyun kesip onun suyundan çorba yapılır ve yedirilir. Bu çorba ile çabuk toparlasın diyerek yapılmaktadır (Çetin, 2018: 1091).” Kadınlara saygı gösterip, değer veren Kazak toplumu tarafından gelinlere hamile olduğu süreçten itibaren özel bakım gösterilir. Aynı bakımı doğurduktan sonra da “kalja” olarak adlandırılan süreçte devam ettirmektedirler. Lohusa kadına ağır işler yaptırılmaz, elleri soğuk suya değdirilmez. Zira gelin doğurduktan sonra 62 damarının tümünün gevşediğine inanılır, gelinin kendisine gelmesi için bakım gösterilir (K. K1). Bu vesileyle koyun ya da bir hayvan kesilir. Kesilen koyunun etinden çorba, beşparmak gibi yemekler hazırlanarak gelin özel bakım altına alınır. Kesilen hayvanın eti pişirildikten sonra boyun kısmı anneye verilir. Annenin pişirilen koyun etinin boyun kısmını kırmadan yemesi lazım. Yenilen etin kemiğinin kırk güne kadar sertleşmesi için el değmeyecek bir yere koyulması gerekir. Zira çocuğun boynunun sertleşmesinin kesilen hayvanın boynuna, yani eti yenilen kemiğe bağlı olduğuna inanılmaktadır. Yenildikten sonra kemik eve ya da dışarıya asılır ve bu süre boyu kimsenin dokunmaması gerekir. Çünkü o kemiğin kırılmadan asılı durması gerekir. Böylece kırk güne kadar hem anne hem de bebek evden çıkarılmaz. Bu süreçte anne sıcak giyinmelidir ve ayaklarını sıcak tutmalıdır.

Kırklama/Kırkı çıkması (Kırkınan şıgaru)

Tüm Türk toplumlarında olduğu gibi Kazak toplumunda da yedi, dokuz, kırk gibi önemli sayılar vardır. Kırk sayısı ile ilgili “kırkından çıkarmak” geleneği mevcuttur. Kırk sayısının ayrıca rolü vardır. Bebeği kırkından çıkarmak, bebeği kırkbir kaşık suda yıkamak, vefat eden kişiyi kırk günden sonra anmak gibi gelenekler de önemlidir.

Bebeği kırkından çıkarmak, Kazak toplumunda eskiden beri önemini ve canlılığını koruyarak devam edegelen geleneklerdendir. Genelde bebek dünyaya geldikten sonraki kırk gün içinde hastalıklara ve farklı olumsuz tesirlere maruz kalabiliyor. Bebek için ilk kırk gün tehlikeli olarak geçmektedir. Bu günler atlattıldıktan sonra annenin gönlü rahat olup kırklamaya geçilir. Kırk gün geçtikten sonra “bebek insan oldu” denilerek kırkından çıkarma geleneği uygulanır ve bebeğin dışarı çıkmasına izin verilir. Çünkü kırk gün geçtikten sonra bebeğin kemiği katılaşmaya başlamış.

Kırklama âdeti suyun kutsiyetinden yararlanıp bir nevi manevi pisliklerden arınmadır (Kalafat, 1998: 105). Kazak toplumunda kırklama töreni ayrı bir heyecan veriyordu ve günümüzde de vermektedir. Kırklama geleneği uygulanırken bebeğin yıkanacak olan leğenin içine gümüş yüzük, gümüş bileklik, koyun kumalağı (koyunun zeytine benzeyen siyah yuvarlak dışkı) bazı zamanlar para (kuruşlar) gibi eşyalar atılarak 41 kaşık temiz su dökülür. Bu eşyalar leğene koyulmadan önce güzelce yıkanır (K. K2). Hazırlanan suyu herkes, yani törene gelen misafirler birer kaşık olarak leğen içine iyi dileklerini söyleyerek dökerler. Orada bulunan herkes sırayla: “ömürlü olsun, akıllı olsun, örnek şahsiyet olsun” diyerek suyu dökerler. Su dökülürken birisi sayar ve hazır eşyaları koyup artık törene geçerler (K. K4). Koyun kumalağı ve paralar bebeğin mal mülkünün çok olması inancıyla koyulmaktadır. Kırklama yapmak için kadınlar davet edilir ve kırklamayı gerçekleştiren kadınlar kendi aralarında sudaki gümüşleri ve diğer şeyleri paylaşırlar (K. K2). Kazak halkının “altın süs için, gümüş tedavi için” gibi sözleri vardır. Gümüşlü suda yıkanan bebek vefalı, temiz ve saf olacak diye inanılmaktadır. Çünkü gümüşün suda herhangi kötü bir şey olursa onu yok edeceğine inanılmaktadır. O yüzden bebeği gümüşlü suda yıkamak, sağlık için çok önemlidir (K. K4). Kırkbir kaşık suyun anlamı ise nasibi su gibi bol olsun demektir. Ritüeller nineler tarafından uygulandıktan sonra bebeğe yeni kıyafet giydirilir. Çünkü bebek “şilde su”yu ile yıkandıktan sonra yağ sürülür ve bu yağlı kıyafet bırakılıp yeni kıyafetler giydirilir.

Beşiğe salma (Besikke salu)

Beşik Kazak toplumu için kutsal, mukaddes eşya ve bebeğin sıcak yuvası olarak sayılır. Halk arasında kullanılan “altın beşik” ifadesi beşiğin kutsallığını göstermektedir. Yeni doğan bebek için beşik töreni yapmak eski geleneklerdendir. Bu geleneği uygulamak için o yöreye örnek olan saygılı ninelere görev verilir. Genelde bebeği beşiğe koyarken yastığın altına çeşitli aletler koyulur. Halk inanışlara göre her koyulan nesnenin bir önemi vardır. Beşiğin başına ekmek ve bıçak koyma inanışı vardır. Çünkü ekmek Kazak toplumu için kutsal şeylerden sayılır ve bebek bolluk içinde büyüün anlamına gelmektedir.

Bıçak koymanın anlamı ise gelen kötü şeylerin kesilip atılması anlamına gelmektedir. Yani bıçağın kötü şeylerden koruyacağına inanılmaktadır. Bu, eski zamanda çok sık uygulansa da günümüzde çok nadir görülmektedir. Ayrıca kız bebeğinin beşiğine puhu kuşu tüyünü takarlar. Puhu kuşu tüyü kızın şefkatli ve güzel büyüyeceği anlamına gelmektedir. Aslında puhu kuşu tüyü Kazak’larda kutsal sayılmaktadır. Bu uğurlu kuşa saygı duyulmaktadır ve onun bebeği cin perilerden koruyacağına inanılmaktadır. Bilhassa bebeğin rahat uyuyacağına çok inanılır. Fakat bunlara rağmen günümüzde gençler beşiği unutmak üzeredir ve pek kullanışlı bulmamaktadır. Onlara göre beşik bebeğin doğru büyümesine engeldir (K. K2).

“Bebeğin beşiğini onun “nagaşıları” yani bebeğin anne tarafından akrabaları önceden hazırlar ve bebeğe lazım olan eşyalarla birlikte hediye ederler (Erqaliev ve Şakuzadaulı, 2000: 91).” Bebeğin göbek bağı düştükten sonra onun için beşik töreni yapılır ve herkes kendi maddi durumuna göre kutlama yapar. Genelde Kazak toplumunda toy yapılmaktadır. Bu “Besik Toy” diye geçmektedir.

Yürütme geleneği (Tusaw kesüw)

Kazak toplumunda çocukla ilgili geleneklerden bir tanesi de “tusaw kesüw”dür. Türk Dünyasının ortak geleneklerinden birisi olan yürüyemeyen çocukları yürütme geleneği Kazaklarda çocuğun doğumundan sonra yapılan önemli törenlerden birisidir. Belirli bir zaman diliminde çocuğun çabuk yürümesi için bu tören gerçekleştirilmektedir (Çetin, 2018: 1094). Yani çocuğun büyümeye ve yeni adımlarını atmaya

başladığında Kazak toplumunda “tusaw kesüw” geleneği gerçekleştirilmektedir. Bu, çocuğun çabuk yürümesi ve yürürken düşmemesi için yapılmaktadır.

“Tusaw kesüw” geleneği bebek kendi ayağı ile doğduğu yerin toprağına basıp, iz koyup kendi gözüyle önünü görmeye başladığında yapılır. Yuvadan kendi kanadı ile uçan kuş yavrusu gibi çocuk da ilk birinci hayat mücadelesine başlar. Bunu öncelerden düşünen Kazak halkı, çocuğunun geleceğine “ak yol” diyeyip tusaw kesüw törenini yapar (Tavulı, 2017: 59).”

Bu tören için sadece kadın misafirler davet edilir. “Tusaw kesüw” törenine gelen ve toplanan misafirler arasından iki kişi seçilir. Burada toplumda saygılı olan, hızlı koşan, hareketli olan ve hızlı yürüyen bilgili kişi seçilmektedir. Çocuğun iki tarafından yani ellerinden tutularak getirilir ve çocuğun ayağına ip bağlanır. Bu ipler alaca, olta ve bağırsaktan yapılabilir. İpi bağladıktan sonra seçilen iki kişi: “Hızlı ol, koşuver! Adımların uğurlu, başarılı, mutluluğun ise tatlı olsun, bismillah” diyerek ipleri keserle (Nüsipokasulı, 2014: 16).”

Bebek yeni yürümeye başladığı zaman düşmemesi, hızlı olması, sağlam yürümesi için bu gelenek gerçekleştirilir. Bu geleneğin ve bu iplerin kendilerine has anlamı ve önemi vardır. “Kazaklar, çocuğun hırsızlığa, şiddete, yalancılığa yönelmemesini isterler. Bu ala ipler onları temsil eder. İplerin kesilmesi de birisinin ala iplerinden geçme, dürüst olmayandan ders alma, saygılı ol ve büyüklerin dediklerini yerine getir (Erqalieva ve Şakuzadaulı, 2000: 93)” anlamına gelmektedir. Bu gelenek, denildiği gibi başarılı, yolu hep açık olan ve hızlı birileri tarafından uygulanır. Ala ipin anlamı, çocuk kimsenin yolunu kesmesin, kötü yola düşmesin, yolu hep açık olsun umuduyla yapılır. “Tusaw kesüw” töreninde ip çocuğun ön tarafından kesilmektedir.

Sonuç

Her ülkenin, her milletin kendine mahsus asırlarca değerini, önemini koruyarak devam edegelen gelenek görenek ve âdetleri vardır. Gelenek, büyüklerin sonraki nesile bıraktığı manevi zenginliktir. Halk inanışları ise âdet ve geleneklerin yanında süregelen, toplum tarafından kabul edilmiş, yıllar boyunca devam edegelen hayatın her alanında rastlanılan gelenek göreneklerin bir parçasıdır.

Kazak Türkleri için gelenekleri uygulama törenlerindeki aile ve akraba rölü çok önemlidir. Doğum öncesinden doğum sonrasına kadar uygulanan âdetlerin her birinde akraba katılımları yer almaktadır. Bebek doğduktan sonra bu sevinç herkesle paylaşılır, “süyiñşi” sorulur ve gelenekler uygulanır, kutlanır.

İnsan doğduğu andan itibaren hayatında önemli olaylar yer almaktadır. Bunların en önemlilerinden bir tanesi doğum öncesi, doğum esnası ve doğum sonrasına ait kimi uygulamalardır. Bu dönemlere ait Kazak toplumunun beşiğe salma, tusaw kesüw, kırklama, kalja bakımı gibi gelenekleri eski zamanlardan beri önemini sürdürmektedir. Her âdetlerinin uygulanmasında ayrı bir heyecan vardır. Zira bu gelenekler nesilden nesile devam edegelmektedir. Bu geleneklerin bazı detayları değişse bile özünü korumuştur.

KAYNAKÇA

Abaikızı, A. (2013). Қазақ Халқының Ұлттық Салт-Дәстүр Тұрғысындағы Ырымдар (Kazak Halkının Ulттık Salt-Dastürler Turgısındağı Irımdar). *EL- nazar*, 9(24), 3-4.

Artun, E. (2005). *Türk Halkbilimi*. İstanbul: Kitabevi.

_____ (2008). *Türk Halk Edebiyatına Giriş*. İstanbul: Bayrak Matbaası.

Çetin, H. (Kasım 2018 г.). Kazaklar Türklerinde Çocuk ile İlgili Gerçekleştirilen Törenler ve Çocuk Terbiyesi. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 1088-1101.

Ergin, M. (1994). *Dede Korkut Kitabı*,. İstanbul: Boğaziçi yay. 13. basım.

Erqalieva, J., & Şakuzadaulı, N. (2000). *Kazak Kültürü*. Almatı: Al-Farabi.

Kalafat, Y. (1998). *Kuzey Azerbaycan-Doğu Anadolu ve Kuzey Irakta Eski Türk Dini İzleri*. Ankara: Kültür bakanlığı.

Nüsipokasulı, A. (2014). *Тал бесіктен жер бесікке дейін (Tal besikten jır besikke deyin)*. Almaty: "Oner 21-gasır" KK

Örnek, S. V. (1995). *Türk Halkbilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

_____ (2000). *Türk Halkbilimi*. Ankara: Kültür bakanlığı, 2.baskı.

Tavulı, A. (2017). *Қазақ Халқының Салт-Дәстүрлері (Kazak Halkının Salt- Dastürleri)*. Almaty: Ba-lausa Baspası.

Kaynak Kişiler:

1.	Aynakulova	Lyatipa	58	Üniversite	Ticaret	Almatı
2.	Alimbekova	Janagül	60	Üniversite	Öğretmen	Merki
3.	Aynakulova	Karlıgaş	47	Üniversite	Öğretmen	Merki
4.	Abdramanova	Turan	67	Üniversite	Emekli	Merki
5.	Abildina	Karakat	41	Üniversite	Sanatçı	Astana